Boomnestkasten op Terschelling

Eeuwenlang wordt aan vogels voor verschillende doeleinden kunstmatige nestgelegenheid verschaft. De verscheidenheid aan modellen en de materialen waaruit deze vervaardigd worden is zeer groot. De nieuwste loot aan de stam is een zogenaamde boomnestkast. Deze is in Denemarken ontwikkeld en in 2002 op Terschelling in Nederland geïntroduceerd.

Opzichter Jaap Roelofs met de boomnestkast op Terschelling.
Foto: Bram van Westen.

Inleiding

Nestkasten zijn in Nederland ongelooflijk populair. Zij hangen niet alleen in bossen, landgoederen en parken, maar ook in zeer veel tuinen en aan opstallen binnen de bebouwing, zelf tot in stadscentra. Voor het aanbieden van nestgelegenheid aan holenbroeders zijn talloze modellen beschikbaar. Meestal gaat het om het uit hout vervaardigde zogenaamde model Wageningen, soms met allerlei tierelantijnen. Er zijn echter ook houtbetonnen kasten in de handel en er is geëxperimenteerd met plastic exemplaren. Een Belgische fabrikant heeft geprobeerd uit spaanplaat vervaardigde kastjes op de markt te brengen. Een bekende grootgrutter bestond het zelfs om bij aankoop van een bepaald product een kartonnen nestkast cadeau te doen. Bierfabrikant Grolsch heeft eens een actie gevoerd met het op de markt brengen van 'pijpjes'verpakt in een groot plastic ei met een (te royaal) rond gat dat bedoeld was na het nuttigen van het bier op te hangen als slaapgelegenheid of als nestkast. Ondanks het meegeleverde kartonnen interieur, zouden vogels in deze dunwandige behuizing bij zonneschijn waarschijnlijk snel tot kooktemperatuur opgewarmd zijn. Het natuurblad Grasduinen maakte het nog bonter. Dit magazine schreef een wedstrijd uit voor het maken van de meest originele nestkast. Het resultaat was een bonte verscheidenheid aan vogelhuisjes in soms schreeuwende kleuren, waaronder een model in de vorm van een radio! Gelukkig gaat het er meestal serieuzer aan toe en wordt er goed over de fabricage nagedacht, zoals op Terschelling, waar men naar Deens voorbeeld met een model op de proppen kwam dat de natuurlijke situatie dicht benadert.

Ontwikkelingen bij 'natuurlijke' nestkasten

Ongeveer in het midden van de negentiende eeuw ontstond er bij Duitse houtvesters het idee dat insectenplagen konden worden bestreden door in bossen nestkasten voor holenbroeders op te hangen. Freiherr von Berlepsch maakte nestkasten door berkenstammen uit te hollen, die daardoor veel leken op de nestholten in bomen. Zijn voorbeeld heeft maar weinig navolging gekregen. In de prominente Duitse publicatie 'Natur am Haus' (Lieckfeld et al 1993) wordt met geen woord gerept over natuurlijk aandoende nestkasten. In een andere publicatie over nestkasten van onze oosterburen wordt er gelukkig wel enige aandacht aan geschonken (Henze 1991). Van meet af aan bleven deze nestkasten ook in ons land buiten beschouwing (Faunabeheer 1956, Noppert et al 1988). Reden voor deze omissie zijn vermoedelijk de tijdrovende fabricage en de gerichtheid op onderzoek geweest.

Een nieuw initiatief

In het buitenland probeert het Deense Staatsbosbeheer in uitgedunde bossen nestgelegenheid te bieden door plaatselijk stammen af te korten en in het overgebleven deel nestholten te maken. Van de anderhalve meter hoge stammen wordt, op een voorzijde na het bovenste deel afgezaagd en het verwijderde deel wordt daarna met een motorzaag uitgehold. In het nog staande, niet afgezaagde bovenste deel wordt een gat met een diameter van 38 mm geboord. Het uitgezaagde deel, dat een wigvorm heeft, klemt zichzelf bij plaatsing op de stam vast. In Denemarken sprak dit initiatief zo tot de verbeelding dat men verplicht is bij dunningen en aantal stammen af te korten en van deze kasten te voorzien.

Op werkbezoek op het Deense waddeneiland Fanø ontdekte bosopzichter Jaap Roelofs van Staatsbosbeheer dit nieuwe nestkastontwerp voor holenbroeders. Terug op Terschelling, waar door het vele naaldbos weinig nestgelegenheid is voor holenbroeders, ging hij gelijk aan de slag en introduceerde de Deense nestkast. De nestkasten zijn op ooghoogte geplaatst zodat voorbijgangers ze gemakkelijk kunnen ontdekken. Behalve als broedgelegenheid dienen zij dus tevens een educatief doel. In de winter van 2002 zijn er een aantal geplaatst langs het Snijderspad en de Groene Pollen (West-Terschelling). De verwachting was dat vooral Koolmees en Gekraagde Roodstaart de kasten zouden gaan bezetten. Aan het eind van de Hoornse Badweg zijn kasten uitgezaagd op een hoogte van 3 m in populieren die door de hoge grondwaterstand dreigden om te waaien. Die hoogte is aangehouden om Spreeuwen en Holenduiven tot broeden te verleiden. Inmiddels hebben de eerste holenbroeders de kasten ontdekt. In twee van de tien kasten hebben Pimpelmezen gebroed (mededeling Jaap Roelofs). Het op Terschelling genomen initiatief verdient brede navolging.

■ Dick A. Jonkers, Koggewagen 3, 1261 KA Blaricum, e-mail: d.jonkers@12move.nl, telefoon: (035) 52 60 456.

GERAADPLEEGDE BRONNEN:
Faunabeheer (1956): Bescherming van nuttige vogels. Verslagen en mededelingen 17. Veertiende herziene druk. Ministerie van Landbouw en Visserij, s.l.
Heuff, J. (2002): Boswachter Jaap Roelofs introduceert Deense nestkasten in Terschellinger bos. Terschelling Magazine 2002 (1): 11.
Henze, O. (1991): Die richtigen Vogelnistkasten im Wald und Garten. Südkurier, Konstanz.
Noppert, F., P. Scheepers & J. Smits (1988): Nestkasthandleiding. Een leidraad voor het bouwen en gebruik van nestkasten voor onderzoek, natuurbescherming en educatie. Tweede geheel herziene druk. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht
Lieckfeld, C.-P., H. Schaer & V. Straass (red.) (1993): Tiere auf Wohnungssuche: Ratgeber für Natur am Haus. Deutsche Landwirtschaftsverlag, Berlin.
Anonymus (2002): Deense nestkastjes in Terschellinger bos. De Terschellinger, vrijdag 5 april 2002: 17.

Expositie Hans Peeters
Vogels van de Oostvaardersplassen

Hans Peeters exposeert aquarellen van de meest karakteristieke vogels die in het bekende natuurgebied Oostvaardersplassen voorkomen (een voorbeeld is te zien op de omslag van dit nummer van 'het Vogeljaar'). Natuurgetrouwe weergave van onder andere Lepelaar, Roerdomp en Rietzanger. Maar ook abstracten van Bontbekplevier, Kemphaan en Slobeend.

Combineer een dagje vogels kijken met een bezoek aan deze leuke expositie. Informatiecentrum Oostvaardersplassen van Staatsbosbeheer, aan de Knardijk nabij het spoorwegviaduct te Lelystad.

De expositie loopt van 1 april tot en met 30 juni 2003.
Open: van dinsdag tot en met zondag van 10.00 - 17.00 uur.
Informatie: telefoon (030) 656 77 72, e-mail hans.peeters@softhome.net.

Massale vergiftiging van ganzen in Bulgarije

Op 3 november 2002 vond een massale vergiftiging plaats van Kolganzen in het noorden van Bulgarije. Deze ramp vond plaats in het speciaal voor overwinterende ganzen ingestelde reservaat bij Srebarna. Nadat een akker, waarop wintertarwe stond, was behandeld met een bestrijdingsmiddel, werden in en rond het meer van Srebarna 180 Kolganzen doodgevonden, alsmede een Roodhalsgans en een Dwerggans.

GLO

Vogelaars gaan veel te ver
Onder deze kop verscheen in de Nieuwe Dockumer Courant (NDC) op de voorpagina een artikel over het broeden van Bijeneters in de oeverzwaluwenwal in de Marnewaard met daarin een felle veroordeling van de vogelaars die onder andere twee paartjes verdreven hebben. Op pagina 2 in het decembernummer van Vogelnieuws van Vogelbescherming Nederland verscheen over hetzelfde broedgeval een artikel onder de kop 'Bescherming oeverzwaluw helpt ook bijeneter' met een totaal andere strekking. Over het verdrijven van twee paartjes Bijeneters werd zelfs niet gerept. In de NDC zegt Karel Sars: 'De ethiek bij het observeren van vogels raakt zoek. Hoe unieker een vogel is, des te fanatieker zijn sommige vogelaars om die te ringen en op een bewijsfoto te zetten. Helaas worden daarbij grenzen overschreden'.
Op 3 juni werden drie paartjes Bijeneters gesignaleerd in de Marnewaard. Er werd geen ruchtbaarheid aan gegeven om de broedende vogels niet te storen. Defensie zette het terrein af met linten en borden en Karel Sars probeerde dagelijks de wacht te houden. Toch werd het broeden bekend en vele 'vogelliefhebbers' hielden zich niet aan de afzetting. Toen Sars bezig was met zijn maandelijkse inventarisatie van Lauwersmeer werden de Bijeneters in netten gevangen en geringd. Minstens één gevangen vogel werd in een auto meegenomen, want Sars kreeg later een foto te zien waarop een vergroezelde Bijeneter stond met op de achtergrond huisjes uit het militaire dorp. Volgens Sars is er hier sprake van 'niets ontziend fanatisme om maar als eerste een bijzondere vogelsoort te kunnen ringen en er foto's van te publiceren'. Het lijkt erop dat de vijf 'daders' wel aanvoelden dat zij te ver waren gegaan. Hun actie werd onder de pet gehouden. Een gevolg van de 'kidnap' is volgens Sars dat kort daarop twee paartjes de oeverzwaluwenwand hebben verlaten.

In het artikel in Vogelnieuws wordt vermeld dat er zes Bijeneters gesignaleerd werden en dat er één paartje tot broeden kwam met vier uitvliegende jongen. Verder niets over het vangen en ringen van Bijeneters. Jammer, want deze 'ringers' dienen aan de schandpaal genageld te worden.

WS

Faunavervalsing
Een Heilige Ibis *Threskiornis aethiopicus* die zich in augustus 2002 enige tijd ophield op de grasperken ter hoogte van het 'Koningin Fabiolapark' en het ouderlingentehuis 'Kriekepitte' te Sint-Niklaas (België), werd op 28 augustus 2002 gevangen. De volgende dag werd de vogel opgehaald door het Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren van Zele. Vogelbescherming Vlaanderen had al eerder enkele pogingen ondernomen om de vogel te vangen, zowel met behulp van een schepnet als met een fijnmazig mistnet. Heilige Ibissen komen van nature voor in Centraal-Afrika, maar worden vaak als siervogel gehouden in gevangenschap. De vogel in Sint-Niklaas was duidelijk afkomstig uit gevangenschap, omdat hij een gesloten ring aan de poot droeg. Vogelbescherming Vlaanderen gaat nu na vanwaar de vogel komt en wie de rechtmatige eigenaar is.
De ibis vertoefde regelmatig in een tuintje in de Hertenstraat waar hij probeerde wat voedsel mee te pikken in een kippenhok. Toen de bewoner van het pand tafelresten van de barbecue en het fruit, dat gediend had om sangria te maken, bij de kippen gooide, waagde de ibis zijn kans. Omstreeks 20.30 uur trippelde hij de openstaande deur van de kippenren binnen en deed zich te goed aan zowel de vleesrestjes als het fruit. Door de alcohol in het fruit had de vogel vermoedelijk zijn alertheid verloren, zodat de bewoner, de heer Waegemans, de kans kon grijpen de deur van de kippenren dicht te gooien. Kort daarvoor had een man uit Drongen (Gent) bij Vogelbescherming geïnformeerd naar de vogel in Sint-Niklaas, aangezien hij de eigenaar was van een koppeltje. Tijdens een zware storm was een boom op de volière gevallen waarbij één vogel om het leven kwam en de andere ontsnapte. De man had het koppeltje acht jaar geleden in Duitsland gekocht voor € 200,00. Maar de vogel bleek niet van hem te zijn aangezien zijn vogels geen ring droegen.
Vogelbescherming Vlaanderen hekelt het huidige beleid voor wat betreft het houden

van exotische vogels. Regelmatig ontsnappen deze vogels of worden zij opzettelijk vrijgelaten, waardoor zij in de natuur voor heel wat problemen kunnen zorgen. Faunavervalsing wordt dit fenomeen genoemd. Vogelbescherming zal haar ontevredenheid bekendmaken aan de nieuwe minister Jef Tavernier, die sinds kort bevoegd is voor onder andere Leefmilieu en Dierenwelzijn.

Bron: Persbericht van Vogelbescherming Vlaanderen v.z.w./Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels v.z.w. Meer informatie kan worden verkregen via: info@vogelbescherming.be. Internet: http://www.vogelbescherming.be

Jubileumbijeenkomst in het kader van 'het Vogeljaar 50 jaar'

Op 29 maart 2003 organiseert de Stichting Het Vogeljaar een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van haar 50-jarig bestaan. Deze bijeenkomst wordt gehouden in Natuurcentrum 'De Schaapskooi' te Schoonrewoerd.

Op deze feestelijke middag zal een nieuw boek worden gepresenteerd. Deze uitgave wordt speciaal uitgegeven door de Stichting Het Vogeljaar in het kader van het jubileumjaar en is van de hand van Gerard Ouweneel en Erik van Ommen. Vanaf 1956 heeft Gerard Ouweneel regelmatig gepubliceerd in 'het Vogeljaar'. De laatste tijd leest u van de hand van Gerard Ouweneel de rubriek 'Vlerkenstreken' in 'het Vogeljaar'. Deze rubriek wordt voorzien van mooie tekeningen van Erik van Ommen. Het boek is een bundeling van bewerkte, eerder gepubliceerde verhalen en een reeks nieuwe verhalen over vogelaars en vogels. In nummer 2 van 'het Vogeljaar' zullen we hier uitgebreider op terugkomen.
Naast de presentatie van dit speciale boek is er ook de jaarlijkse prijsuitreiking van de Jaap Taapken Vogelfotoparade. Bovendien zal de bekende natuurfotograaf Wim Smeets een interessante dialezing verzorgen. Het belooft in ieder geval een bijzondere jubileumbijeenkomst te worden.
De bijeenkomst begint om 14.00 uur en zal om circa 17.00 uur worden afgesloten.
Locatie: Natuurcentrum 'De Schaapskooi', Overboeicop 15, Schoonrewoerd, telefoon (0345) 64 12 01.

Omdat de ruimte beperkt is, wordt u verzocht zich tijdig aan te melden voor deze bijeenkomst bij: W.A. Werkman, telefoon (073) 599 19 67.

Wim Werkman

Het gaat goed met de Slechtvalk in de Benelux

In 2002 was er een recordaantal broedparen van de Slechtvalk in Nederland. Nooit eerder hebben er zoveel Slechtvalken in Nederland gebroed. En ook nooit eerder met zoveel succes. Dat maakte voorzitter Peter van Geneijgen van de Werkgroep Slechtvalk Nederland op zondag 21 juli 2002 bekend in het VARA-radioprogramma Vroege Vogels. Negen paartjes brachten 24 jongen groot op plekken waar ze ook geringd konden worden. Eén paartje, in Borsele, zat op een plaats die niet bereikt kon worden en daar zijn drie jonge Slechtvalkjes geboren.
De Slechtvalk *Falco peregrinus* is een hele bijzondere en hele snelle vogel. Volgens kenners is het de snelste vlieger in vogelland, die snelheden van circa 200 km per uur kan bereiken. Sommigen zeggen zelfs dat Slechtvalken in duikvlucht 300 km halen. De vogel broedt doorgaans op hoge steile rotsen en die kan je, kunstmatig weliswaar, óók in de lage landen vinden. Tegen hoge schoorstenen van electriciteitscentrales van NUON, EPZ, Electrabel, EON Benelux en Reliant zijn nestkasten geplaatst op vele tientallen meters hoogte.
In het begin van de jaren negentig van de twintigste eeuw gingen de eerste Slechtvalken in Nederland broeden. Sindsdien stijgt het aantal met ongeveer één paartje per jaar. De groei in 2002 was sterker dan in eerdere jaren. Opzienbarend was ook dat er dit jaar broedsucces was bij twee vrouwtjes die samen één mannetje deelden.
Ook in België gaat de opmars van deze roofvogel voorspoedig. Daar hebben nu twintig paar zo'n vijftig jongen gekregen.
Bron: Persbericht van de VARA (Vroege Vogels Radio).